

Stockholm den 29 juni 2018

Till

Utbildningsdepartementet
103 30 Stockholm

Diarienummer: U2018/01224/S

Attentions remissvar över betänkandet ” Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares och rektorers professionella utveckling” SOU 2018:17

Riksförbundet Attention är en intresseorganisation för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och deras familjer. Vi företräder personer med egna funktionsnedsättningar, anhöriga och personal som möter våra grupper inom t.ex. skola, vård, socialtjänst, arbetsförmedling och försäkringskassa. Bland våra medlemmar finns personer med ADHD, ASD/Aspergers syndrom, Tourettes syndrom, språkstörning samt personer med nedsatt förmåga att läsa, skriva och räkna. I dag har Attention drygt 16 000 medlemmar i närmare 60 lokalföreningar i landet.

Riksförbundet Attention anser att utredningen tagit sig an en mycket viktig och angelägen fråga som handlar om elevers rätt till utbildning, rätt att få förutsättningar att lyckas i skolan och senare möjligheter i livet.

Inledning

Cirka sju procent av eleverna i den svenska skolan uppskattas ha en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF) såsom ADHD, ASD/Asperger, Tourettes syndrom och språkstörning. Räknar man in elever som har liknande svårigheter men som inte uppfyller kraven för en diagnos, blir andelen ännu större.

Många av dessa möter svårigheter i skolan. I Attentions senaste skolenkät¹ som genomfördes i maj-juni 2017 uppgav inte ens två av tio (18 %) vårdnadshavare att deras barn fick det stöd som de behöver för att klara målen för undervisningen. Bara 16 procent ansåg att barnens lärare har tillräckliga kunskaper för att kunna anpassa undervisningen efter barnets behov. Bristande stöd i skolan leder för många till psykisk ohälsa, mobbning, men också frånvaro. Femton procent av dem som besvarade enkäten uppgav att deras barn under det senaste året varit frånvarande (av

---

¹ ”Det finns så mycket kunskap om NPF, kan inte begripa varför den inte når ut till skolorna.” – en undersökning om hur barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har det i skolan och hur det påverkar familjen. Rapport från Riksförbundet Attention, 2017.

andra skäl än sjukdom eller beviljad ledighet) om minst fyra veckor. Skolsituationen för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är alarmerande och allvarlig. En stor orsak till det är otillräcklig kunskap bland skolans personal och beslutsfattare om elevers olika behov, NPF och hur skolmiljön kan göras tillgänglig för de här eleverna.

Inte bara våra egna enkäter visar på denna undermåliga skolsituation som många barn med NPF har. Det gör även senast Autism- och Aspergerförbundets skolenkäter². Men även statliga myndigheter som Skolverket och Skolinspektionen påpekar brister för elever med NPF. Skolinspektionens granskningar visar på brister i skolsituationen för elever med ADHD och autismspektrumtillstånd.³ Skolverket lyfter i rapporten Tillgängliga lärmiljöer? att kompetensen hos specialpedagoger, speciallärare och skolpersonal generellt behöver stärkas kring NPF.⁴ I Karolinska Institutets Center of Neurodevelopmental Disorders (KIND) färsk rapport ansåg sig bara 1 av 20 lärare förberedd på arbetet med elever med NPF efter att ha gått sin grund- eller lärarutbildning.⁵ Fyra av fem lärare uppger i en undersökning som Karolinska Institutets Center of Neurodevelopmental Disorders (KIND) gjort att de saknar tillräcklig kompetens för att ge elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) rätt förutsättningar för sin skolgång.⁶ Därtill lyfts i media ständigt exempel på hur elever med NPF trasas samman av den svenska skolan. En skola som barnen på grund av skolplikten är tvungna att gå i, men där dem far illa och går sönder.

Trots att skolsituationen är så alarmerande för många elever med funktionsnedsättning och trots att konsekvenserna av en misslyckad skolgång är stora i form av psykisk ohälsa, arbetslöshet, missbruk och kriminalitet, nämns inte ordet funktionsnedsättning i utredningen. Det tycker vi är anmärkningsvärt. I åldrarna 20-24 år står 8,5 procent utan arbete eller studier. Unga med funktionsnedsättning är överrepresenterade bland dessa, med stora kostnader och arbete hos landets kommuner som en given följd.

Av direktiven framgår att utredaren ska redovisa konsekvenserna av förslagen ur ett barnrättsperspektiv utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt konsekvenserna utifrån principerna om icke-diskriminering. Vi ställer oss frågande hur en sådan konsekvensanalys alls kan göras om man inte ens nämner elever med funktionsnedsättning.

På samma sätt som i skolkommisionens betänkande saknas märkligt nog funktionsrättsperspektivet, trots att dessa utgör en betydande del och påverkar både lärare och andra elever. Inget särskilt fokus har ägnats den grupp som möter så stora svårigheter i skolan och som är överrepresenterade bland de elever som inte når kunskapskraven för grundskolans ämnen. I vår senaste skolenkät hade inte ens hälften av barnen godkända betyg i svenska, engelska och matematik.⁷

Kort sagt, vi ser fram emot ett professionsprogram som inkluderar löpande kompetensutveckling för lärare och rektorer, men det är nödvändigt att ett sådant innehåller fortbildning inom neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, bemötande, anpassningar och stöd.

---

² https://www.autism.se/skolenkat_2018

³ Skolsituationen för elever med funktionsnedsättningen AD/HD, Skolinspektionen, rapport 2014:09, ”Inte enligt mallen” Om skolsituationen för elever i grundskolan med diagnos inom autismspektrumtillstånd, Skolinspektionen, rapport 2012:11.

⁴ Tillgängliga lärmiljöer? En nationell studie av skolhuvudmännens arbete för grundskoleelever med funktionsnedsättning, Skolverket 2016, rapport 440. Center of Neurodevelopmental Disorders at Karolinska Institutet (KIND), 2018-03-14.

⁵ Inkluderingsarbete för barn och ungdomar vid svenska skolor:

En kartläggning bland 4778 anställda vid 68 skolor

⁶ <http://www.aftonbladet.se/debatt/debattammen/skola/article21609262.ab>

⁷ ”Det finns så mycket kunskap om NPF, kan inte begripa varför den inte når ut till skolorna.” – en undersökning om hur barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har det i skolan och hur det påverkar familjen. Rapport från Riksförbundet Attention, 2017.

3 En samlad och drivande strategi för skolans lärare och rektorer

Attention tycker att det behövs en samlad och drivande strategi för skolans lärare och rektorer och vi är mycket positiva till ett professionsprogram. Vi tycker självklart att det är mycket bra att det fokuserar på lärares och rektors kompetens och att man talar om elevers lärande och utveckling.

Men vi blir också oroade över att elever med funktionsnedsättning inte nämns. Elevernas skolresultat är sämre än på länge och självklart behöver det finnas ett övergripande perspektiv och det behöver finnas övergripande resonemang, men man måste också kunna lyfta grupper där man ser stora svårigheter. I betänkandet talas om nyanlända, man talar också om utsatta skolor och segregation. Men inte med ett ord nämns funktionsnedsättning och de behov av förändring som vi behöver se när det gäller den gruppen. Det ser vi som en stor brist.

Det är viktigt att känna till att elever med funktionsnedsättning finns i varje klass, det finns till och med flera. Det finns också elever som inte uppfyller några diagnoskriterier, men som ändå har svårigheter inom det neuropsykiatriska fältet och behöver stöd för det, eller svårigheter med språket, har en lägre begåvning men som inte kvalar in i särskolan. Sammantaget är det här en mycket stor grupp barn och i en studie från Hjälpmedelsinstitutet fann man att femton procent av elever i gymnasieskolan hade kognitiva svårigheter.⁸ Trots omfattningen är skolpersonalens kompetens om kognitiva svårigheter, vad de innebär och möjliga anpassningar, ofta låg. Självklart blir mötet med dessa elever en utmaning för både lärare och elever.

5 Utvecklingsmöjligheter för legitimerade lärare och rektorer – professionsprogrammet i praktiken

5.1 Utvecklingsmöjligheter för legitimerade lärare, förskollärare samt rektorer och förskolechefer

Utredningens förslag: Ett nationellt professionsprogram för legitimerade lärare och förskollärare samt för rektorer och förskolechefer ska inrättas för att för att främja professionell utveckling och skolutveckling liksom för att stärka professionernas attraktionskraft. Legitimerade lärare och förskollärare samt rektorer och förskolechefer anställda i skolväsendet ska ges möjlighet att ta del av kompetensutvecklingsinsatser för att stärka yrkesskickligheten. Alla legitimerade lärare och förskollärare ska ha möjlighet att ansöka om att få sin kompetens prövad och erkänd på en viss nivå liksom alla rektorer och förskolechefer anställda i skolväsendet.

Attention är mycket positiv till ett program som säkerställer adekvat och löpande kompetensutveckling hos skolans personal. Vi instämmer i att legitimerade lärare och rektorer behöver få tillgång till sådana kompetensutvecklingsinsatser som stärker yrkesskickligheten för att undervisningens kvalitet ska öka. Angående innehållet, se ovan under avsnittet Inledning .

5.2 Fyra utvecklingssteg för lärare och förskollärare regleras nationellt

Utredningens förslag: Fyra nationellt reglerade kompetensnivåer inrättas för legitimerade lärare: legitimerad lärare, erfaren lärare, meriterad lärare samt särskilt meriterad lärare. Motsvarande nivåer ska finnas för förskollärare. Kompetensnivåerna bör regleras i förordning (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare. För vissa särskilt kvalificerade arbetsuppgifter bör krav på en viss kompetensnivå ställas på den lärare eller förskollärare som utför dem.

---

⁸ Regeringsuppdrag Teknikstöd i skolan, se <http://attention.se/2013/07/satsning-pa-teknikstod-skolan-lonar-sig/>

Attention har inte möjlighet att ta ställning till införandet av de olika nivåerna. När det gäller kompetensnivåer, är det emellertid viktigt att det införs krav som handlar om kunskap om NPF, bemötande och anpassningar för elever med NPF. Det är mycket viktigt för att komma tillrätta med de problem som idag finns i skolan, ett led i att minska den psykiska ohälsan bland barn och unga och förbättra arbetsmiljön för skolans personal.

5.2.1 Legitimerad lärare eller förskollärare

Utredningens förslag: Den nyexaminerade läraren eller förskolläraren omfattas av professionsprogrammet från sin första anställning i skolväsendet. Den första kompetensutvecklingsinsatsen i professionsprogrammet är introduktionsperioden. Under introduktionsperioden bör den nyanställda läraren eller förskolläraren få stöd av en erfaren lärare eller förskollärare som har genomgått en mentorsutbildning. Såväl den nyexaminerade läraren eller förskolläraren som mentorn bör ges goda förutsättningar för att introduktionsperiodens syfte ska kunna uppnås. Efter genomförd introduktionsperiod ska läraren eller förskolläraren erbjudas fortsatta möjligheter till kompetensutveckling för att stärka undervisningsskickligheten.

Attention tillstyrker förslaget att en nyutexaminerad lärare eller förskollärare bör under introduktionsperioden få stöd av en erfaren lärare eller förskollärare, med tillägget att en sådan stödperson också behöver ha god kunskap och kompetens i att möta även elever som avviker från ett förväntat beteende, däribland elever med neuropsykiatriska svårigheter, som kan ge den nyutexaminerade förståelse för hur svårigheterna och styrkorna kan se ut och verktyg för att möta dessa (läs mer i avsnitt 5.2.2 nedan).

5.2.2 Erfaren lärare eller förskollärare

Utredningens förslag: Den legitimerade lärare eller förskollärare som ansöker om ett erkännande och vars kompetens bedöms svara mot beslutad kompetensbeskrivning ska erkännas som erfaren lärare eller förskollärare. För att få utföra vissa arbetsuppgifter bör läraren eller förskolläraren ha erkänts vara erfaren. Exempel på sådana uppgifter kan vara att handleda lärar- och förskollärarstudenter och att fungera som mentor för en nyexaminerad kollega.

För att få erkännas som erfaren lärare eller förskollärare anser Attention att personen måste ha uppfyllt krav som visar på kunskap och kompetens att möta elever med funktionsnedsättningar. Idag räknar forskningen med att ca sju procent av alla skolbarn har någon neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som ADHD, ASD/Asperger, Tourettes syndrom och språkstörning, vilket betyder flera barn i en vanlig skolklass. Räknar man in barn som har neuropsykiatriska svårigheter, men som inte uppfyller kraven för en diagnos är andelen betydligt större. Som nämnts ovan har Hjälpmedelsinstitutet i ett projekt Teknikstöd i skolan sett att femton procent av eleverna i gymnasieskolan har kognitiva svårigheter. Det här är alltså vanliga svårigheter som varje lärare behöver ha kunskap om och kompetens att möta på ett professionellt sätt. Idag är bristerna i skolan för elever med neuropsykiatriska svårigheter stora. Många far illa och får psykisk ohälsa på grund av oförstående bemötande från skolans personal. I dagläget ger lärarutbildningarna inte tillräcklig kunskap om dessa svårigheter och om hur skolans bemötande och lärmiljö bör anpassas, vilket betyder att nyutexaminerade lärare saknar verktyg och kunskap. Om en ”erfaren” lärare eller förskollärare ska stödja en utexaminerad under en introduktionsperiod behöver den också kunna stödja i bemötande och stöd till barn som på olika sätt avviker från ett förväntat beteende. Det handlar om barnets rätt till utbildning och rätt att få förutsättningar att lyckas i skolan, men också om lärares arbetsmiljö och förutsättningar att få lyckas i sitt arbete.

5.2.3 Meriterad lärare eller förskollärare

Utredningens förslag: Den legitimerade eller erfarne lärare eller förskollärare som ansöker om ett erkännande och vars kompetens bedöms svara mot beslutad kompetensbeskrivning ska erkännas som meriterad lärare eller förskollärare. För att få utföra vissa arbetsuppgifter bör läraren eller förskolläraren ha erkänts vara meriterad. Exempel på sådana uppgifter kan vara att fungera som ämnesansvarig eller att leda ett arbetslag.

På samma sätt som vi anfört under avsnitt 5.2.2, behöver naturligtvis en kompetensbeskrivning för meriterade lärare eller förskollärare innefatta kunskap och yrkesskicklighet i att möta och undervisa elever som avviker från normen. Elever med NPF och kognitiva svårigheter är en så stor grupp elever i skolan, vilket kräver att varje lärare behöver ha tillräcklig kunskap för att skolsituationen ska fungera bra.

5.2.4 Särskilt meriterad lärare eller förskollärare

Utredningens förslag: Den legitimerade, erfarne eller meriterade lärare eller förskollärare som ansöker om ett erkännande och vars kompetens bedöms svara mot beslutad kompetensbeskrivning ska erkännas som särskilt meriterad lärare eller förskollärare. För att få utföra vissa arbetsuppgifter bör läraren eller förskolläraren ha erkänts vara särskilt meriterad. Exempel på sådan uppgift kan vara att leda forsknings- och utvecklingsarbetet vid skol eller förskoleenheten.

På samma sätt som vi anfört under avsnitt 5.2.2 och 5.2.3 behöver naturligtvis en kompetensbeskrivning för meriterade lärare eller förskollärare innefatta kunskap och yrkesskicklighet i att möta och undervisa elever som avviker från normen. Elever med NPF och kognitiva svårigheter är en så stor grupp elever i skolan, vilket kräver att varje lärare behöver ha tillräcklig kunskap för att skolsituationen ska fungera bra.

5.6.1 Mentorsutbildning för en introduktionsperiod med hög kvalitet

Utredningens förslag: Utöver nuvarande krav på att den nyexaminerade lärarens eller förskollärarens mentor under introduktionsperioden ska vara en legitimerad lärare eller förskollärare som har tillräcklig erfarenhet av arbete som lärare eller förskollärare för uppgiften som mentor, bör krav på sikt också ställas på att mentorn har utbildning avsedd för uppgiften (mentorsutbildning). För att förbereda ett sådant krav bör en satsning på mentorsutbildning genomföras.

Attention tycker att det är grundläggande att den person som ska stödja en lärare under en introduktionsperiod också har tillräcklig erfarenhet av arbetet som lärare. Vi förstår att många komplicerade situationer uppkommer för en lärare. Vi förstår också att det kan vara en verklig utmaning för en lärare att möta en elev som på olika sätt avviker från normen. Har man inte fått med sig kunskap och verktyg för att möta dessa situationer i sin grundutbildning behöver man självklart få ett bra stöd i detta av sin mentor. Och även om man har fått det, kan man väl ute i en verklighet behöva få stöd från en annan erfaren lärare av tillämpa det man lärt sig.

I dag vet vi av en mängd rapporter att skolan har svårt att möta och ge förutsättningar åt elever som avviker från normen. Situationen är mycket allvarlig för många elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som ADHD, autism, Tourettes syndrom och språkstörning. I dagsläget innehåller lärarutbildningen alltför lite om dessa funktionsnedsättningar, kartläggning och pedagogiska metoder i förhållande till dessa. Läraren förväntas själv och oförberedd klara av en av de kanske svåraste utmaningarna samt kunna hantera de följd effekter som blir av att barn inte

får det bemötande, anpassningar och stöd i skolan, bland annat föräldrars oro, klagomål och frustration.

Vi tycker att det bör vara en självklarhet att en mentor har sådan kunskap så att den kan stärka och stödja en lärare under en introduktionsperiod, vilket betyder att en mentor behöver ha tillräcklig kunskap om ovanstående.

5.6.2 Rekryteringsutbildning för rektor som ett första steg mot kvalifikationsutbildning?

Utredningens förslag: Regeringen bör överväga att uppdra till några universitet och högskolor att genomföra en försöksverksamhet med en rekryteringsutbildning för blivande rektorer och förskolechefer. Behovet av justeringar av befattningsutbildningens innehåll med anledning av tillgången till en rekryteringsutbildning bör analyseras samtidigt som försöksverksamheten genomförs.

Attention ser positivt på förslaget.

6. Kontinuerlig och relevant kompetensutveckling och fortbildning för lärare och rektorer

Attention tycker att det är mycket oroväckande att svenska lärare i så låg utsträckning deltagit i kompetensutvecklingsinsatser. Vi tycker att det är intressant att läsa att lärare i TALIS-undersökningen angivit att lärarna själva angett undervisning av elever i behov av särskilt stöd som det tredje största kompetensutvecklingsbehovet.⁹ Samtidigt har ett relativt lågt antal lärare deltagit i den specialpedagogiska satsning som Skolverket fick i uppdrag av regeringen att ta fram (Specialpedagogik för lärande), trots att alla lärare behöver ha grundläggande kunskaper i specialpedagogik (till skillnad från mattelyftet som måste sägas vara relevant för mattelärare). Vi vet också att Skolverkets modul till en början innehöll alltför lite om NPF, trots att det i regeringsuppdraget särskilt nämnts neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Det är dessutom endast grundskolelärare som fått möjlighet att få del av statsbidrag i samband med fortbildningen, trots att behoven av kompetensutveckling inom området finns även i andra skolformer.

6.6.1 Statsbidrag bör läggas samman och förenklas

Utredningens bedömning: Det är viktigt att regeringen fullföljer intentionen att göra en översyn av de många specialdestinerade statsbidragen på skolområdet, för att till exempel lägga samman eller förenkla vissa statsbidrag för kompetensutveckling. Ett första steg skulle kunna vara att följa Skolverkets förslag om att sammanföra olika statsbidrag till färre men större bidrag.

Attention har förståelse för problem med de många statsbidragen, men vi vill betona vikten av att specialpedagogik för lärande finns kvar. Det finns stora behov av att utveckla den specialpedagogiska kompetensen i skolan. Det är också viktig kompetensutveckling för alla lärare, inte bara lärare i ett visst ämne. Regeringens ambition var att mellan 30.000 och 50.000

---

⁹ Bedömning och betygsättning rankades som nummer ett (26 procent, informations- och kommunikationsteknologi som nummer två.

lärare ska få grundläggande kunskaper i ämnet av rutinerade och skickliga kollegor, så kallat kollegialt lärande.¹⁰ Men hittills har relativt sett få lärare tagit del av den satsningen vilket betyder att satsningen behöver fortsätta.¹¹

6.7.1 Ett professionsprogram för lärare, förskollärare och rektorer

Utredningens förslag: En struktur för systematisk kompetensutveckling inrättas i ett professionsprogram för lärare, förskollärare och rektorer. Legitimerade lärare och förskollärare samt rektorer anställda i skolväsendet ska ges möjlighet att ta del av kompetensutvecklingsinsatser för att stärka yrkesskickligheten. Skollagens krav vad gäller huvudmannens ansvar för legitimerade lärares kompetensutveckling ska preciseras.

Attention tillstyrker och välkomnar förslaget.

Det sker ständig utveckling inom forskningen inom det neuropsykiatriska fältet. Kunskapen om de olika neuropsykiatriska funktionsnedsättningarna och hur de samspelar med varandra utvecklas hela tiden. Funktionsnedsättningarna är inte nya, men kunskapen om dem ökar hela tiden. Idag vet forskningen att NPF inte har att göra med föräldrar som inte sätter gränser för sina barn, man vet också att barn som är hyperaktiva inte kan skärpa sig och sitta till bara för att de blir tillsagda eller för den delen koncentrera sig i en miljö full av intryck. Det är mer komplicerat än så. Barnen har osynliga funktionsnedsättningar som beror på att hjärnan fungerar på ett annorlunda sätt. Barnen behöver stöd och anpassningar för att klara skolan och inte hamna i psykisk ohälsa eller långvarig frånvaro. De behöver inte ständiga tillsägelser, bli skällda på eller dumförklarade. Det är förödande för självkänslan och kan istället föra in dem på fel spår i livet. Att bemöta och anpassa för barn med NPF i skolan, kräver kunskap hos skolans personal, hos lärare men också hos rektor och övrig skolpersonal som möter barnet. I Attentions skolenkät från 2017 ansåg bara sexton procent av de svarande föräldrarna att lärarna hade tillräckligt kunskaper i att anpassa undervisningen utifrån barnets behov. Endast elva procent ansåg att kompetens om NPF var tillräcklig inom elevhälsan.¹² Det är mycket allvarliga siffror som visar att kompetensutveckling inom det här området är mycket angeläget, närmare sagt akut. Bristande kompetens om NPF visar också andra undersökningar varav några har nämnts ovan i avsnittet Inledning.

Den är ett stort problem att blivande lärare inte i tillräcklig utsträckning får den här kunskapen med sig i lärarutbildningen. Redan som nyutexaminerad behöver man alltså uppdatera sig inom den nya forskningen och i metoder för att kompensera för svårigheterna som skolan har skyldighet att göra enligt skollagen. Kompetensutveckling inom det här området är både ett kollektivt (nationellt och lokalt) och ett individuellt behov. Det är också ett problem att rektorerna inte heller får tillräcklig kunskap om funktionsnedsättningar, specialpedagogik och hur skolan kan organiseras för att möta elevernas behov.

Vi tillstyrker att skollagens krav vad gäller huvudmannens ansvar för legitimerade lärares kompetensutveckling ska preciseras. I dagsläget tar huvudmännen inte tillräckligt stort ansvar gällande att förse lärarna med behövlig kompetensutveckling, vilket är ett stort problem.

---

¹⁰ <https://lararnastidning.se/larare-ska-lyftas-i-specialpedagogik/>

¹¹ <http://skolvarlden.se/artiklar/spsm-borja-med-specialpedagogik-i-ratt-ande>

¹² ”Det finns så mycket kunskap om NPF, kan inte begripa varför den inte når ut till skolorna.” – en undersökning om hur barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har det i skolan och hur det påverkar familjen. Rapport från Riksförbundet Attention, 2017.

8 Statliga insatser för lärare som bedriver undervisning i verksamhet som bedrivs på entreprenad

8.7 Lärare anställda av utbildningsanordnare som bedriver utbildning på entreprenad inom kommunal vuxenutbildning ska få ta del av satsningen karriärstegsreformen

Utredningens förslag: Statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare ska kunna lämnas också för lärare anställda av utbildningsanordnare som bedriver utbildning på entreprenad inom kommunal vuxenutbildning och inom särskild utbildning för vuxna. Utredningen föreslår att ett eget statsbidrag för karriärsteg inrättas för lärare som undervisar inom den kommunala vuxenutbildningen och inom särskild utbildning för vuxna. Statsbidraget ska kunna sökas av både skolhuvudmän och utbildningsanordnare som bedriver undervisning på entreprenad.

Attention tillstyrker förslaget att statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare ska kunna lämnas också för lärare anställda av utbildningsanordnare som bedriver utbildning på entreprenad inom kommunal vuxenutbildning (och inom särskild utbildning för vuxna).

8.8 Huvudmannens ansvar för att lärare tar del av kompetensutveckling ska förtydligas i skollagen

Utredningens förslag: Skollagen ska förtydligas så att det framgår att huvudmannen ska se till att personalen vid den verksamhet som huvudmannen är ansvarig för ges möjligheter till kompetensutveckling. Huvudmannen ska även se till att denna personal har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet.

Attention tillstyrker förslaget.

8.9 Skolverket bör verka för ökat deltagande i statliga satsningar för lärare som är anställda av utbildningsanordnare som bedriver undervisning på entreprenad

Utredningens bedömning: Statens skolverk bör arbeta för att se till att lärare som är anställda av utbildningsanordnare som bedriver undervisning på entreprenad tar del av statliga satsningar för lärare i större utsträckning.

Attention tillstyrker förslaget.

8.10 Det behöver finnas statistik över legitimerad och behörig personal inom undervisning som bedrivs på entreprenad

Utredningens bedömning: Statens skolverks statistik bör även omfatta uppgifter om legitimerade och behöriga lärare som är anställda av utbildningsanordnare som bedriver undervisning på entreprenad inom skolväsendet.

Attention tillstyrker förslaget.

9 Hur kan lärares, rektorers och förskolechefers administrativa arbete minska?

9.5.1 Verktögen för att ge lärare, rektorer och förskolechefer mer utrymme för kärnuppgifterna finns i huvudmännens organisation

Utredningens bedömning: Huvudmännen bör sätta undervisningen i fokus och värna lärarnas, rektorernas och förskolechefernas utrymme för den. Huvudmännen bör också noggrant överväga vilka arbetsuppgifter som delegeras till skol- och förskoleenheterna, till exempel när det gäller dokumentation som går ut över de som krävs av författningarna, för att inte binda upp de verksammas tid med sådant som tar tid från undervisningen. Huvudmännen, rektorerna och förskolecheferna bör noggrant analysera hur de utformar den organisation de ansvarar för, för att säkerställa att de verksamma har tillräckligt utrymme för kärnuppgifterna. I fördelningen av arbetsuppgifter bör de överväga och prioritera vilka yrkesgrupper som ska göra vad, och om arbetsuppgifter som inte behöver utföras av lärare kan utföras av andra.

Attention tillstyrker utredningens bedömning. Det är mycket viktigt att rektorerna och lärarna får tillräckligt med tid för att utöva sina kärnuppgifter. Vi tycker att det är bra att huvudmännens ansvar för att se till detta lyfts. Vi tycker att det är bra att utredningen lyfter huvudmannens ansvar för att verksamheten utförs i enlighet med bestämmelserna och för att tillföra de resurser som behövs. Idag ser vi att det ofta brister, vilket gör både rektorernas och lärarnas uppgifter svårt att genomföra med god kvalitet vilket går ut över elevernas rätt till utbildning och förutsättningar att lyckas i skolan. Till exempel ser vi behov av att huvudmännen får ökad kunskap om funktionsnedsättningar och elevers olika behov för att få en förståelse för de utmaningar som finns i skolan idag, för behovet av kompetensutveckling inom området samt behov av att genomföra ändringar inom skolans organisation. Huvudmännen måste bättre stödja rektorn i detta arbete och ställa krav på att det görs. Rektorerna måste få förutsättningar att utöva sitt pedagogiska ledarskap på ett sätt som också inkluderar elever med funktionsnedsättning och elever med olika former av svårigheter.

I dag ger inte rektorsutbildningen tillräcklig kunskap om funktionsnedsättningar och om hur skolan kan organiseras för att tillmötesgå de behov som finns hos elever med funktionsnedsättning. Vi anser att det är en brist som behöver åtgärdas för att skolsituationen ska bli bättre och måluppfyllelsen öka.

9.5.2 Lärare måste kunna ägna sig åt undervisningsprocessen

Utredningens bedömning: Lärarnas huvuduppgift är att undervisa, och kärnan i lärarnas arbetsinnehåll bör vara det som skapar kvaliteten i undervisningen och gynnar elevernas kunskapsutveckling. Skolans uppgifter är större än lärarnas uppgifter, och lärarnas uppgifter ingår som en del i skolans. Vissa uppgifter tillhör andra yrkesgrupper, och kan utföras av andra än lärare.

Attention tillstyrker utredningens bedömning. Vi tycker att det är mycket viktigt att se över vilka uppgifter som tillhör andra yrkesgrupper och som kan utföras av andra än lärare. Vi tror att det är bra att fler kompetenser kommer in i skolans värld för att utföra uppgifter som ger mer tid för lärarna åt undervisningsprocessen.

Vi kan läsa att utredningen har övervägt att föreslå ett nytt specialdestinerat statsbidrag för personalförstärkningar i skolväsendet, men valt att inte göra det utan hänvisat dels till att det är huvudmannens ansvar att svara för personalen i skolväsendet och dels för att det redan idag finns en rad statliga statsbidrag som kan användas till personalförstärkningar. Här vill vi lyfta möjligheterna att bland annat nyttja subventionerade anställningar inom arbetsmarknadsområdet. Idag är människor med funktionsnedsättning utan arbete trots att de skulle kunna bidra med kompetens, erfarenheter och ett berikande synsätt, på våra skolor.

9.5.3 Rektorer och förskolechefer behöver organisatoriska förutsättningar för sitt ledarskap

Utredningens bedömning: Rektorer och förskolechefer behöver ha goda förutsättningar för att leda och samordna det pedagogiska arbetet på skol- eller förskoleenheten. Ansvar behöver balanseras mellan huvudmannen och rektorn eller förskolechefen, och stöd riktas från huvudmannen till rektorn, i stället för tvärtom. Huvudmännen bör också se till att organisationens design möjliggör för förskolechefer och rektorer att fullgöra sina uppdrag. Det kan till exempel gälla att se till att det finns tillräckligt många rektorer.

Attention tillstyrker utredningens bedömning.

9.5.4 Överdokumentationen i skolväsendet bör minska

Utredningens bedömning: Staten, huvudmännen och rektorerna har ansvar för och bör aktivt verka för att överdokumentationen i skolväsendet ska minska. Regeringen bör överväga att ge Skolverket bemyndigande att föreskriva hur huvudmännen ska lämna uppgifter till myndigheten. Skolverket bör ta en aktiv roll i att verka för standarder för dokumentation och uppgiftslämnande i de digitala systemen. Huvudmän bör noga prioritera vilken dokumentation de begär från skolenheterna, för att inte i onödan styra de verksammas tid bort från undervisningen. Huvudmän och rektorer bör vara restriktiva och tydliga med vad som ska dokumenteras i de digitala systemen, för att undvika rutinmässig dokumentation av alla uppgifter som systemen tillåter.

Attention tillstyrker utredningens bedömning. Vi är självklart emot överdokumentation och tycker det är bra att man arbetar för att sådan minskar. Samtidigt vill vi lyfta att det finns dokumentation som måste anses vara en del i uppdraget att ge förutsättningar till alla elever som exempelvis att dokumentera extra anpassningar för att säkerställa elevernas stödbehov och utbildning. Att stödinsatser dokumenteras så att de följs av elevens samtliga lärare, utvärderas och följs upp samt, inte minst förs vidare, exempelvis i samband med skolövergångar är mycket viktigt för att ge elever som behöver anpassningar en bra skolgång och främja närvaro. Om inte dokumentation förs om detta, hur ska man då kunna veta vad som prövats och inte prövats, utfall och utvärdering. Och hur ska informationen föras vidare till annan skolpersonal som behöver ha kunskap om anpassningar som fungerar för en elev.

9.6.1 Skollagen bör förtydligas om huvudmannens ansvar för att ge rektorer respektive förskolechefer förutsättningar för sitt ledarskap

Utredningens förslag: Skollagen bör tydliggöras om att huvudmännen ska se till att rektorer och förskolechefer har goda förutsättningar för att leda och samordna det pedagogiska arbetet och utveckla utbildningen vid enheten.

Attention tillstyrker förslaget.

9.6.3 Stöd till huvudmännen för en hållbar organisation där medarbetarnas arbetstid används effektivt för kärnuppdragen

Utredningens förslag: Statens skolverk bör erbjuda huvudmännen stöd för analys och utvecklingsarbete för att arbeta systematiskt med frågan om hur lärares, rektorers och förskolechefer arbetstid används. Syftet är att inspirera och ge huvudmännen konkret stöd för att utifrån sina lokala förutsättningar skapa en hållbar organisation där medarbetarnas arbetstid används effektivt med kärnuppdraget i centrum.

Attention tillstyrker förslaget, men vill framhålla vikten av att dokumentation i arbetet med elever som behöver extra anpassningar och särskilt stöd är nödvändiga. Om dokumentation saknas, hur ska man då kunna veta vilka anpassningar som redan prövats och hur de har fungerat, liksom vilka som fungerar samt elevens behov. Och hur ska de kunna kommuniceras till övriga skolans personal som möter eleven och detta inte finns nedtecknat. Eller kommuniceras till annan skola i samband med exempelvis stadiebyte.

9.6.4 Kompetensutveckling för rektorer och förskolechefer om praktisk organisation och arbetsmiljö

Utredningens förslag: Statens skolverk bör utforma en kompetensutvecklingsinsats om praktisk organisation och arbetsmiljö för rektorer och förskolechefer.

Attention tillstyrker utredningens förslag. Här vill vi påpeka att det inte bara är skolans personal omfattas av arbetsmiljölagstiftningen, det gör även skolans elever. I dagsläget mår elever dåligt på grund av arbetsmiljön i skolan, vilket gör att de till slut inte klarar av att vistas i skolan. Den senaste tiden har elevers annorlunda perception uppmärksammats allt mer.¹³ Elever som är intryckskänsliga tar in allt – hela tiden, vilket gör det svårt att koncentrera sig på skoluppgifterna. Att ständigt försöka styra bort från alla intryck är energidränerande och en orsak till att elever med NPF inte sällan kraschar hemma. Men med kunskap om hur man som chef för skolan och ansvarig för anställdas och elevers arbetsmiljö, kan man skapa en arbetsmiljö som fungerar för alla. Hörselkåpor, keps, skärmväggar, möbeltassar, gardiner, särskild plats i rummet och matsalen, är anpassningar som kan göra hela skillnaden.¹⁴ Det finns självklart även andra ljuddämpande och intrycksminskande åtgärder att vidta. När nu utredningen föreslår att en kompetensutvecklingsinsats om bland annat arbetsmiljö ska utformas är det viktigt att även detta perspektiv blir ordentligt belyst. Liknande svårigheter som eleverna kan dessutom pedagogerna ha.

---

¹³ Se exempelvis reportage från SVT (<https://www.svt.se/nyheter/val2018/detta-ar-intrycksallergi>), men också debattartikel från Attention, Afasiförbundet och professor i barn- och ungdomspsykiatri Sven Bölte, <https://www.altinet.se/artikel/debatt-anpassningar-for-eleverna-gor-stor-skillnad>

¹⁴ Läs gärna om hur ljuddämpade takplattor och behaglig belysning i klassrummet förbättrade arbetsmiljön på Västervångsskolan i Landskrona, <http://attention.se/npf/skolportal/for-dig-som-jobbar-i-skolan/goda-exempel/ljuddampad-klassrumsmiljo/>

Vi tycker också att det är mycket positivt att utredningen uppmärksammar behovet av kompetensutveckling kring praktisk organisation och vi ser behov av att en sådan kurs finns inom både den statliga befattningsutbildningen för rektorer som utanför den. Vi uppfattar att skolledare idag inte har tillräcklig kunskap om hur skolan kan organiseras för att skapa förutsättningar för alla elever, vilket drabbar elever och samhälle hårt. Det leder till låg måluppfyllelse, skolfrånvaro och psykisk ohälsa även hos föräldrar som måste kämpa för sitt barns rätt.

Dagens skolledare måste tidigt få med sig kunskap om hur en skola kan organiseras för att framgångsrikt kunna möta alla elever och ge alla elever förutsättningar att lyckas i skolan, inklusive elever med funktionsnedsättningar. Det är en arbetsmiljöfråga också för lärarna som behöver få verktygen och få arbeta i en organisation som är utformad utifrån det syftet, så att de inte känner sig otillräckliga, får möta onödig frustration från föräldrar som ser sina barn fara illa i skolan eller veta hur man ska lösa skolsituationen för sina elever. Den här kunskapen behöver ges inom ramen för den statliga befattningsutbildningen för rektorer, men också finnas som en kurs utanför den. Som vi ser det är det nödvändigt att en sådan utbildning innefattar kunskap om bland annat neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och grundläggande specialpedagogik.

9.7.1 Skolmyndigheterna bör arbeta för att minska överdokumentationen

Utredningens förslag: Regeringen bör ge Statens skolverk och Statens skolinspektion i uppdrag att arbeta för att minska överdokumentationen i skolväsendet. Myndigheterna bör arbeta för att huvudmäns, rektorers och lärares kunskap om vilken dokumentation som krävs, och inte krävs, för att uppfylla författningarnas krav, ska öka. Det gäller såväl skolornas löpande dokumentation som den dokumentation som krävs vid inspektion och vid anmälningar. Myndigheterna bör också säkerställa att deras egna arbetsprocesser, föreskrifter och informationstexter inte föranleder mer dokumentation än den som krävs av författningarna. Uppdraget bör löpa över en längre tid för att skapa varaktiga effekter.

Även här vill Attention påpeka vikten av att dokumentation i arbetet med elever som behöver extra anpassningar och särskilt stöd behövs. Om dokumentation saknas, hur ska man då kunna veta vilka anpassningar som redan prövats och hur de har fungerat, liksom vilka som fungerar samt elevens behov. Och hur ska de kunna kommuniceras till övriga bland skolans personal som möter eleven och detta inte finns nedtecknat. Eller kommuniceras till annan skola i samband med exempelvis studiebyte.

9.7.2 Uppdrag till Statskontoret att utvärdera hanteringen av enskildas klagomål över skolväsendet

Utredningens förslag: Regeringen bör överväga att ge Statskontoret i uppdrag att utvärdera hanteringen av enskildas klagomål över skolväsendet enligt skollagen.

Attention tror att det vore bra att man utvärderar hanteringen av enskildas klagomål över skolväsendet, och då även utvärdera effekterna av elevers möjlighet att få sina rättigheter tillgodosedda genom anmälan till Skolinspektionen. Vi får ofta höra att vårdnadshavare inte får gehör i samband med klagande hos kommunerna, och att man därför tvingas vända sig till Skolinspektionen. Vi får också höra att det kan vara svårt att få till förändringar i praktiken, trots att eleven har fått ”rätt” hos Skolinspektionen. Skolan och huvudmannen genomför inte alltid de förändringar som behövs vilket innebär att skolsituationen kan fortsätta vara

densamma som före anmälan. Det här är ett problem och leder till psykisk ohälsa för både barn och anhöriga, sjukskrivningar och låg måluppfyllelse.

Attention vill framhålla att som vi ser det finns tydliga orsaker till att antalet anmälningar till Skolinspektionen ökat, åtminstone när det gäller elever med funktionsnedsättning. Inom skolan finns ofta inte tillräcklig kunskap att möta elevers olika behov. Skolsituationen för många elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning är inte sällan undermålig. Barn får inte det stöd som de behöver. Det visar nu många rapporter och undersökningar. Det är då självklart att anmälningarna till Skolinspektionen ökar (trots att många drar sig för att anmäla, kanske på grund av att det är ”för sent” eller för att man inte vill/vågar stöta sig med skolan på grund av att ”det kan bli värre”).

När det gäller anmälningar kring kränkningar är elever med NPF överrepresenterade. I en artikel¹⁵ som Barn- och elevombudet skrev 2015 på BEO-bloggen framgår följande:

”Till Barn- och elevombudet får vi ofta in anmälningar med historier som på ett eller annat sätt liknar Georgios. Det handlar om elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), till exempel ADHD, autism eller Aspergers syndrom, som antingen själva har blivit mobbade, eller utsatt andra elever för kränkande behandling. Det vi kan se i anmälningarna överensstämmer med den forskning som finns på området. I en avhandling från Karolinska institutet från 2009 framgår det att barn med ADHD blir mobbade 10 gånger så ofta som andra barn och mobbar andra i tre gånger högre utsträckning.”

Skulle ökad kunskap om elever med NPF liksom anpassningar och stöd bli en självklarhet inom skolans värld, är vi övertygade om att antalet anmälningsärenden skulle minska.

10.6.3 Lärare och rektorer behöver reella förutsättningar att göra skillnad för eleverna

Utredningens bedömning: Huvudmän bör ge lärare och rektorer reella förutsättningar att klara ett utmanande uppdrag. Det kan gälla att skapa en infrastruktur omkring eleverna, att ge lärare och rektorer förutsättningar att utföra sina kärnuppdrag och att skapa möjligheter för kollegialt samarbete. Till sin hjälp har huvudmännen bland annat det socioekonomiskt betingade statsbidrag som riksdagen har beslutat i budgetpropositionen för 2018.

Här vill vi framhålla att elever som möter svårigheter i sin skolsituation finns i alla skolor, inte bara i socioekonomiskt utsatta områden. Det betyder att en bra infrastruktur behöver finnas på alla skolor, liksom strukturer för samverkan med andra aktörer såsom socialtjänst, vård, så att goda samarbeten kan komma till när de behövs.

12 Vissa frågor om modersmål, svenska som andraspråk och språkutveckling

12.3.6 Utredningens förslag om språkutveckling och språkinläring

---

¹⁵ <https://www.elevhalsan.se/blogs/beo/krankningar-mot-barn-med-neuropsykiatriska-funktio.htm>

Utredningens bedömning: Utredningen föreslår att inga förändringar görs av examensbeskrivningarna för de fyra lärar- och förskolläraryrkesexamen vad gäller språkutveckling eller språkinlärning. Utredningen uppmanar varje universitet och högskola med lärar- och förskolläraryrkesutbildning att noga tillse till att studenterna får med sig sådan kunskap och kompetens att de kan arbeta språkutvecklande i sina ämnen och att detta också omfattar ett andraspråksperspektiv. Skolverket uppmanas att se till att kompetensutvecklingsinsatser i språkutveckling relevanta för lärare och förskollärare i samtliga skolformer finns att tillgå.

Angående språkutveckling vill vi lyfta perspektivet språkstörning. I dag talar man om att ca sex procent av barnen förväntas uppvisa språkstörning från lättare till mer grav problematik. Uppskattningsvis har ungefär 1-2 procent av alla skolbarn grav språkstörning. Trots det är kunskapen om dessa svårigheter och om bemötande och anpassningar mycket låga i skolan.¹⁶ Idag vet vi att många elever med språkstörning inte får den utbildning som de har rätt till och behöver för att kunna gå vidare till studier eller arbete. Samma uppmaningar och uppmaningar som utredningen gör till universitet och högskola liksom till Skolverket anser vi behöver göras även vad gäller språkstörning.

13 Konsekvenser av förslagen

Särskilt om konsekvenser för barn och elever med funktionsnedsättning (s. 598)

Vi ställer oss frågande hur en sådan konsekvensanalys alls kan göras när utredningen inte ens nämner elever med funktionsnedsättning eller kommer med specifika förslag när det gäller dessa elever.

På samma sätt som i skolkommissionens betänkande saknas funktionsrättsperspektivet. Det är anmärkningsvärt. Inget särskilt fokus har man ägnat den grupp som möter så stora svårigheter i skolan och som är överrepresenterade bland de elever som inte når kunskapskraven för grundskolans ämnen, dvs. elever med funktionsnedsättning. I vår senaste skolenkät hade hälften av barnen inte godkända betyg i svenska, engelska och matematik.

Dessutom framgår det av direktiven att utredaren ska redovisa konsekvenserna av förslagen ur ett barnrättsperspektiv utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt konsekvenserna utifrån principerna om icke-diskriminering.

Ann-Kristin Sandberg
Förbundsordförande

Riksförbundet Attention – för barn, ungdomar och vuxna med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

---

¹⁶ <https://specialpedagogik.se/tystnar-utan-ratt-hjalp/>

Riksförbundet Attention är en intresseorganisation för personer med neuropsykiatriska funktionshinder (NPF) och deras familjer. Vi företräder personer med egna funktionsnedsättningar, anhöriga och personal som möter våra grupper inom t.ex. skola, vård, socialtjänst, arbetsförmedling och försäkringskassa. Bland våra medlemmar finns personer med ADHD, Aspergers syndrom/ASD, Tourettes syndrom, språkstörning samt personer med nedsatt förmåga att läsa, skriva och räkna.